

Kleur bekennen

tekst: Karin Jongkind

fotografie: Rob van Maanen, BVF/Leonard Davids, Foppe Kooistra

Nederland bestaat voor een groot deel uit water. Daarom heeft Rijkswaterstaat wel zo'n vierduizend bruggen, viaducten of sluizen in beheer. Bij het ontwerp daarvan heeft functionaliteit altijd voorop gestaan. En dat zal zo blijven, maar sinds een jaar of tien bestaat er ook veel aandacht voor de vormgeving en het kleurgebruik. Binnen Rijkswaterstaat gebeurt dit mede onder invloed van de Vormgeving Advies Groep (VAG), die adviezen geeft over de vorm en kleur van infrastructuur. "We willen dat bruggen en viaducten tegenwoordig échte kunstwerken zijn."

Goede voorbeelden van recent kleurgebruik bij infrastructuurwerken zijn de conservering van de John Frostbrug bij Arnhem en de Van Galescopperbrug op de A12 bij Utrecht. Automobilisten die via deze brug het Amsterdam-Rijnkanaal passeren, merken het nieuwe uiterlijk van 'de Galescopper' zeker op. De groenblauwe pylons van de brug steken scherp af tegen de omgeving. Vanuit het naastgelegen hoofdkantoor van de Bouwdienst is dit goed te zien. VAG-lid Kees Tjaden kan hem vanaf zijn kamer op de dertiende verdieping zien liggen en is trots op dit kunstwerk, al benadrukt hij dat de uiteindelijke kleurkeuze niet bij de Bouwdienst lag maar bij de regionale directie Utrecht van Rijkswaterstaat, de beheerder van de Van Galescopperbrug.

Tjaden: "Op advies van de VAG heeft de Directie Utrecht een kleurarchitect ingeschakeld. Hij stelde voor om de pylons in een contrasterende kleur uit te voeren. Na enige aarzeling stemde de regionale directie toe, met dit prachtige resultaat tot gevolg."

Invloeden VAG

Tjaden vertelt: "Bij Rijkswaterstaat hebben we vandaag de dag in toenemende mate oog voor vormgeving en kleurgebruik. De VAG adviseert de regionale directies hierover bij de ontwikkeling en het onderhoud van infrastructurele werken. ▷

Bouwdienst Magazine
juni 2003 21

De groenblauwe pylons van de Van Galescopperbrug steken scherp af tegen de omgeving. Op de achtergrond het hoofdkantoor van de Bouwdienst.

Sluizen IJmuiden

Rood en donkerblauw zijn hier de belangrijke kleuren. Het krachtige, vrolijke rood maakt van de ranke brug een kleinoed. Het donkere blauw versterkt het heldere rood.

Wij vestigen de aandacht op het belang van het uiterlijk van een kunstwerk. Voor omwonenden en voor weggebruikers, of gewoon als verfraaiing van de omgeving. Kleuren kunnen óók de functies van een kunstwerk benadrukken, bijvoorbeeld door het beweegbare gedeelte van een brug in een contrasterende kleur te verven. Dit hoeft niet altijd opvallend te zijn. Belangrijk is dat het kunstwerk past in de omgeving.”

De VAG is een breed samenwerkingsverband. Naast vertegenwoordigers van de ontwerpafdelingen van de Bouwdienst nemen ook medewerkers van de Dienst Weg- en Waterbouwkunde, het Rijksinstituut voor Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling, de regionale directies Utrecht, Zuid-Holland en Limburg deel. Plus een vertegenwoordiger van het ontwerpatelier van de Rijksbouwmeester. “De VAG wil de aandacht voor architectuur niet alleen beperken tot een individueel kunstwerk”, zegt Tjaden. “Met een herkenbare of eigentijdse

Aquaduct Ringvaart Haarlemmermeer

Dankzij het blokkenpatroon is het aquaduct Ringvaart Haarlemmermeer een van de bekendste kunstwerken in ons land. Het heeft de eenvoud en helderheid van een logo. Vóór 1980 was de bak RWS-blauwgroen en daardoor minder goed zichtbaar. Dit leidde ertoe dat veel vrachtwagenchauffeurs op het laatste moment gingen twijfelen of ze er wel onderdoor konden, met aanrijdingen tot gevolg. Na de komst van het blokkenpatroon nam het aantal aanrijdingen af. Het ontwerp is bedacht door de toenmalige opzichter Jan Bonis van de dienstkring Amsterdam.

Kees Tjaden op het kleurrijke complex van de stormvloedkering Hollandse IJssel in Capelle aan de IJssel, óók een project dat is opgenomen in de Kleurengids Rijkswaterstaat. Tjaden: “Het is belangrijk dat een kunstwerk past in zijn omgeving.”

vormgeving kunnen we ook bepaalde gebieden of verbindingzones kenmerken. Al sinds het begin van de jaren negentig probeert de werkgroep hiervoor besef te kweken. En met succes, want steeds vaker worden in een vroeg stadium (landschaps)architecten betrokken bij het maken van inrichtingsplannen of infrastructurele ontwerpen. Om de samenwerking met de architecten te structureren heeft de VAG in 1992 zelfs een architectenpool ingericht. In een Europese aanbesteding konden architecten inschrijven om mee te werken aan het ontwerpen van civiele constructies. Elke drie jaar is er een nieuwe aanbesteding en wordt ongeveer de helft van het aantal architecten vernieuwd.”

Kleurengids

Vormgeving is één aandachtsgebied, ‘kleurgeving’ een tweede. In Nederland houdt een aparte stichting zich bezig met aandacht voor en promotie van kleurgebruik: de Stichting Kleur Buiten (SKB). In 1999 gaf de SKB een presentatie voor de VAG over kleurgebruik in de infrastructuur. Daarbij kwam ook ter sprake dat de stichting zogenoemde kleurrouteboekjes van verschillende Nederlandse steden uitgeeft. Hierin worden lezers langs verschillende opvallende kleurrijke gebouwen of markante punten in een gemeente geleid. Vanuit de VAG is aan de SKB voorgesteld om ook een dergelijk boekje uit te geven met bijzondere én kleurrijke infrastructurele (kunst)werken van Rijkswaterstaat. Hiervoor hebben de regionale directies van Rijkswaterstaat een selectie gemaakt van opvallende kunstwerken in hun werkgebied.

Negentien van deze kunstwerken worden in de onlangs gepresenteerde Kleurengids Rijkswaterstaat getoond en beschreven. Het zijn vuurtorens, bruggen, sluizen of viaducten, maar ook geluidsschermen, aquaducten en een stormvloedkering. “De gids geeft een goede indruk van wat Nederland te bieden heeft aan kunstwerken in kleur. Het is ook leuk om de verhalen te lezen, die achter de realisatie óf renovatie van een kunstwerk schuilgaat”, vertelt Tjaden.

‘Kleur laat een object spreken’

Brug over de Maas bij Grave

Deze brug verbindt de provincies Gelderland en Noord-Brabant. Aan de buitenkant is de brug met zijn zilveren kleur een ode aan het staal. Van binnen verandert de kleur in zo klein mogelijke stappen van rood naar groen. Rood is de kleur van het Brabants bont, groen is de uitkomst van de gele en blauwe banen in de vlag van Gelderland.

Hij benadrukt dat de gids niet volledig is. Zo ontbreekt bijvoorbeeld de al eerder genoemde Van Galecopperbrug. “We hebben gekozen voor een brede spreiding in type kunstwerk, kleurgebruik en regio.” De door Rob van Maanen uit Amsterdam geschreven Kleurengids Rijkswaterstaat bevat geen richtlijnen, maar laat zien wat je kunt bereiken met kleuren. Tjaden: “Kleur laat een object spreken. Het kan tegenstellingen oproepen én overbruggen, kwaliteit maken én breken. Dit onderdeel kreeg in het werk van Rijkswaterstaat nooit zoveel aandacht; het was een routinematig onderdeel. Naarmate kleuren verder in de rest van onze leefwereld doordrongen, groeide bij ons ook het besef dat kleur kansen biedt. Kansen op het scheppen van een gewenste sfeer, op het tegengaan van verloedering en op het zichtbaar maken van infrastructuur als samenhangend geheel.”

Mondriaan

Nog anders gezegd: kleur kan monotonie en anonimiteit bestrijden. De omgeving wordt herkenbaar en krijgt voor de gebruiker meer betekenis. Tjaden merkt erbij op dat vormgeving en kleur niet alleen bij het ontwerp en de bouw van nieuwe infrastructuur bepalende kwaliteitsfactoren zijn. Oók in onderhoudsprojecten kan het een groot stempel op het algehele kleurbeeld van de infrastructuur drukken.

“Naarmate Rijkswaterstaat meer planmatig omgaat met kleur, zal het gemakkelijker worden om de kleuren van infrastructuur soepel te verbinden met de overige kleur van de gebouwde omgeving”, zegt Tjaden over het actuele kleurbeleid. “Het gaat om de positieve invulling van het gebied tussen wonen en werken. Die is bepalend voor de kwaliteit van onze leefwereld. Mondriaan zei een eeuw geleden al dat we leven in een steeds kunstmatiger wereld. Een wereld, waarvan we met kleur de kwaliteit kunnen maken en breken.” □

Geluidsschermen Utrechtse Heuvelrug: natuurkleuren.

Viaduct Schipborg

De schildering aan deze zijde verwijst naar de vlakbij gelegen Schipborger basisschool. Aan de andere kant refereert een schildering met steigerende paarden aan de Zuidlaarder paardenmarkt.

